

TANULMÁNYOK / ARTICLES

Sinoglobalizáció – retorika csupán, vagy a jövőt meghatározó valóság?

Sinoglobalisation: is it merely a rhetoric or a reality that will determine the future?

ERDŐSI FERENC

ERDŐSI Ferenc: kutató professor emeritus, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; erdosi@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9793-8112>

KULCSSZAVAK: globalizáció; sinoglobalizáció; Kína; világgazdaság; szuperhatalmak; bipoláris világ; technológia; COVID-19; jövő

ABSZTRAKT: A globalizáció és az amerikanizáció után a 21. század elején kibontakozóban van a Kína által képviselt sajátos „sinoglobalizáció”. A cikk célja, hogy felhívja az olvasó figyelmét az egész emberiség szempontjából több mint releváns jelenségre. A globalizáció sokféle attribútumai közül e rövid írás a gazdasági vonatkozásokra koncentrál. Arra, hogy az új szereplő globalizációhoz való viszonya hogyan változott gazdasági ereje növekedésének, a szabályozók liberalizálódásának, külpolitikája/külgazdasága nyitottá válásának következtében. A globalizációba megkésettlen bekapcsolódó, autokrata ideológia által vezérelt országóriás a klasszikus amerikaiénál gyorsabb tempóval (rengeteg nem kívánatos kísérőjelenség árán) alkalmazkodó félből a globalizáció tudatos alakítójává lépett elő. Önálló globalizációs stratégiája megalkotásához az alapot különleges erősségű anyagi és szellemi koncentrációja biztosítja.

Kína külkereskedelmi forgalomban, majd 2019-ig ipari teljesítményben, infokommunikációs csúcstechnológiai kutatási eredményekben felzárkózott az USA-hoz. Ezen túlmenően a gazdasági globalizáció olyan kulcsjellemzői is tetten érhetők a kapcsolatrendszerében, mint a nemzetközi összefonódás, egyesülés és uniformizálódás, vagy a kétirányú tőkeomlás. Kína ambíciói „a világ színpadán” több vonatkozásban is meglepőek. A sinoglobalizációban különleges szerepet kaptak a nagyhatalom által létesített gigantikus közlekedési, távközlési és energetikai infrastruktúrális hálózatok. A tengeri és transzkontinentális közlekedésfejlesztések, a Délkelet-Ázsiától Nyugat-Európa partjait tartó stratégiai fontosságú kikötőláncon történt (változó erősségű) berendezkedés a világhatalmi státusz felé egyengeti az utat, ahogyan a saját műszaki szabványainak érvényesítése is az általa kiszolgált idegen területeken.

A 2020. évi pandémia távlati következményeiről megjelent forgatókönyvek nem sok jót ígérnek Kínának. Meggyőződésünk, hogy Kína a világkatasztrófa által legkevésbé sújtott országok közé tartozik a 2020-as években. Erre biztosítékot látunk gazdasági szerkezetének radikális modernizálásában, exportfüggőségének mérséklődésében, a lakossági fogyasztás korábbi gyors növekedésének folytatódásában és az általa patronált fejlődő országok sokaságából beáramló hatalmas nyereségben.

Ferenc ERDŐSI: scientific professor emeritus, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; erdosi@rkk.hu; <https://doi.org/0000-0002-9793-8112>

KEYWORDS: globalisation; sinoglobalisation; China; world economy; superpowers; bipolar world; technology; COVID-19; future

ABSTRACT: Following globalisation and Americanisation, a specific form of Chinese 'sinoglobalisation' has been unfolding in the early 21st century. This article aims to draw attention to economic aspects of sinoglobalisation; namely to the way China's attitude to globalisation has changed as a result of the liberalisation of regulations, the growth of its economic power and the opening up of its foreign policy/economy. Despite its belated engagement in globalisation, and the legacies of an autocratic ideology, China has adapted at a faster speed than the USA (at the cost of many undesirable side effects) and has become a conscious shaper of globalisation. The concentration of its tangible and intangible assets has provided the means for China to create an independent globalisation strategy.

China has caught up with the US in foreign trade, in economic performance and in ICT research results. In addition, key features of economic globalisation such as international mergers, acquisitions and uniformisation, or the bi-directional movement of capital can be observed in its network of relations. China's ambitions 'on the world stage' are surprising in several respects. Its gigantic infrastructural network of transport, telecommunications and energy have played a special role in the development of sinoglobalisation. Maritime and transcontinental transport developments, the positions it has occupied to varying degrees in the chain of strategic ports, ranging from South-East Asia to the shores of Western Europe, have all paved the way for its top world power status, as does the enforcement of its own technical standards in the foreign territories it serves.

Scenarios about the long-term consequences of the 2020 pandemic do not offer promising short-term forecasts for China. On the other hand, China seems to be one of the countries that will be the least affected by the global disaster in the 2020s. This is guaranteed by the radical modernization of its economic structure, the reduction of its dependence on exports, the continuation of the previously rapid growth of household consumption and the huge profits flowing in from the multitude of developing countries that are under its patronage.

Bevezető

Társadalomtudományi körökben nem szokatlan, amikor a szerző azzal ad figyelemfelkeltő nyomatékot egy jelenségnek, hogy az élő nemzeti nyelv helyett görög/latin előtaggal látja el a vonatkozó összetett szót. Például a Kínában lejátszódó (igencsak korlátozott) demokratizálódási folyamatot Szunomár (2012) „sinokratizálódásnak”, az így létrejött különleges demokráciát pedig „sinokráciának” nevezi.

E gyakorlat újabban tetten érhető azokban a kínai (Kína vezette) globalizációról szóló tanulmányokban, amelyek már a címükben is Chinese Globalization helyett Sinoglobalization jelzős szerkezetet használnak (Thornton 2007; Thornton, Thornton 2018; Dubois de Prisque 2019; Rupei 2019; Vers une sinoglobalisation... stb.). E szemantikailag nem kifogásolható (bármilyen kontextusban használt) jól hangzó szó dekódolva végső soron a globalizáció új, Kína által megszemélyesített szereplőjére (illetve a sajátos kínai globalizációra) utal.

Kína a 2000-es évtized második felében (a világválság által kevésbé sújtva) tette nyilvánvalóvá, hogy a *globalizáció új hajtóereje* és potenciálisan sajátos irányban *formálój*a. E felismerés, hatalmas gazdasági eredményei és a 2008. évi Pekingi Olimpián aratott fényes győzelem vezetett oda, hogy Jia (2009) könyvében megjelent a „Chiglobalization”, Ferguson (2009) pedig „Chimerica” és „Chinafornia” szóalkotásokkal illetve a kibontakozó újsütetű jelenségkomplexumot. A Chimerica a Kína és az Egyesült Államok közötti kölcsönös és növekvő függésre, a Chinafornia pedig a „virágzó dinamizmusára” (Ferguson 2009, 4.) utal.

Némi (talán megengedhető) túlzással azt mondhatjuk, hogy „ma minden Kínáról szól”, amely a világ felé 1978-ban kezdődő politikai/gazdasági nyitás óta eltelt néhány évtized alatt az egykori (19-20. századi) „amerikainál” jóval gyorsabb tempót diktáló növekedéssel, a globalizáció robusztus résztvevőjeként a legkülönbözőbb vonatkozásokban erősen növelte befolyását az egész világon. Kína politikai vezetése újabban nyomatékosan tudatosítja az ország népe és a külföld felé egyaránt a birodalom egykori tekintélyes civilizációját, hivatkozva az akkor elért páratlan eredményekre, szellemi kincsre, és egyben igyekszik az 1949-ben kezdődött, a világ jövőjének alakításában is szerepet vállaló „Új Kína” iránti hazafias érzést felkelteni (Dubois de Prisque 2019).

A globalizáció nem kifejezetten öngerjesztő folyamat (egyfajta „deus ex machina”), hanem olyan, melynek élére különleges kondícióival az utóbbi évszázadokban mindig valamelyik *szuperhatalom* állt, amelynek saját normáit, követelményeit sikerült a világ nagy részén érvényesítenie.

Az egykori két világhatalom (Nagy-Britannia, Egyesült Államok) által formált globalizáció egyszavas megfogalmazására ugyan már korábban is sor került, de igazán ismertté Ferguson tette az „Anglobalization” és az „Ameriglobalization” összetett szavakat. Századunkban pedig (mintegy nyugtázva Kína látványos eredményeit) egyes „írástudó” körökben megjelent a sinoglobalizáció.

A globalizáció tartalma

Széles körben tapasztalt (heves) viták tárgya világunk legáltalánosabb jelensége (sok tekintetben befolyásoló folyamata), a globalizáció mibenléte, idő- és térdimenziója. Eltekintünk a vonatkozó tengernyi irodalomban közölt (nagyon sokféle megközelítéssel igencsak eltérő eredményekre jutó) megállapításoktól, és inkább csak a fő ismérvekre szorítkozhatunk, amikor azt vizsgáljuk, hogy ezek mennyire érhetőek tetten Kínában.

A globalizáció három pillére a *világgazdasági pozíció*, a *katonai erő* és az ezek révén elérhető *politikai hatalom*. Ugyan a globalizációs folyamatok és jelenségek jellegüket, tárgyi alapjukat és hatásterületüket tekintve rendkívül szerteágazók, Kína esetében elsősorban a tágabb értelemben vett *gazdasági globalizációra*

kell fókuszálnunk, amelynek ma már legalább olyan fontos eleme a K+F, a kétirányú tökémozgás, mint maga a termelés és a szolgáltatás (Kherbash, Mocan 2015).

A globalizáció lényege tulajdonképpen a *nemzetköziesedés*, amely folyamat sokféle jelenségben nyilvánul meg, és nem független a termelőeszközök, új termelési technológiák (digitális eszközökkel támogatott logisztikai rendszerek alkalmazásával kikényszerített) térbeni áthelyeződésétől. Az egyre nagyobb szerephez jutó transznacionális óriásvállalatok működése az ipari termelés súlypontjainak eltolódásán kívül a nemzetgazdaságok egymással való erős összefonódásához, integrációjához, de egyben erős versengéséhez is vezet (Mariotti 2014).

Mindezek mellett kulcsfontosságú ismérv az *egységesülés*, a szinte mindenre (az áramnemtől, a konténerméreten át a biztonsági paraméterekig) kiterjedő *szabványosítás*, illetve az *uniformizálódás* (öltözet, étel, lakás és szórakozási igényekben egyaránt).

A globalizáció idő- és térbeli diffúziójának mozgatóereje és egyben eszköze a *közlekedési távközlési/infokommunikációs* hálózatok rendszere, mely gyakorlatilag semmivé tette a távolságot. Amennyire egyértelmű, hogy az utóbbi évtizedekben a kultúra uniformizálódás felé mutató mondializációjában a tágabb értelemben vett infokommunikáció (földi/tengeri és műholdas távközlés, tömegkommunikáció – írott és elektronikus médiumok) nagyobb szerepet töltött be, mint a közlekedés, annyira egyértelmű, hogy a gazdaság globalizációjában a távolsági szállításnak, ezen belül is kitüntetetten a kontinenseket összekötő tengerhajózásnak elsődleges a szerepe.

Kína szerepe a gazdasági globalizációban

Kína és a globalizáció viszonyában két fázis különíthető el. Az elsőben még csupán az előnyöket ígérő globalizáció robogó vonatjára felkérkedző tekintélyes, ám alkalmazkodó fél. Jellemző, hogy Guthrie (2008) könyvében még csak „Kína és a globális gazdaság” viszonyának, valamint Kínának a globális gazdaságba való integrációjának szentel fejezeteket, de Kína globális aspirációinak nem. A második fázisban (legkésőbb a 2008/2009-es világválságból győztesen kikerülő gazdasági nagyhatalomként) már a globalizáció tudatos alakítójává lépett elő – önálló globalizációs stratégia megfogalmazásával.

A népességszámban Indiával összemérhető ország már csupán önmagában, gazdaságának „birodalmi” *méreteivel*, az ebből adódó politikai súlyával is rányomta bélyegét a globális gazdaságra. A vásárlóerő-paritás alapján GDP-je 2014 óta első a földön, de a nominális árfolyamban mérve is a második (az Egyesült Államok után). Ehhez az eredményhez hathatósan hozzájárult kitermelő- és feldolgozóiparának egyedülálló dimenziója: a világ ipari termelésének 35%-a jut Kínára (China and the World 2019). Kína részéről a felzárkózási folyamat a világ első gazdaságához tudatosan századunk elején kezdődött, amikor már tapasztalható volt,

hogy Kína megragadja a globalizáció révén számára nyílt lehetőségeket (Branstetter, Lardy 2006).

Világelső szénbányászatánál és kohászatánál ma már sokkal nagyobb szerepe van a gyorsan fejlődő (részben know-how-ból, részben eltulajdonításból, de főként saját fejlesztésből származó) technológiának, és az utóbbi időkig alacsony munkaköltségeknek a *világ ipari műhelyévé válásban*, melynek kibocsátásában folyamatosan növekvő arányú a magasabb hozzáadott értékű termékek aránya.

A Fortune listáján szereplő 500 konszernből 2017-ben már 115 volt kínai. Közülük a második helyet elfoglaló állami tulajdonú villamosenergia cég, a State Grid 0,9 millió foglalkoztatottal 315 milliárd USD-nek megfelelő forgalmat regisztrált. Összehasonlításként: a hatodik helyet elfoglaló Volkswagen konszern forgalma 40 milliárd USD-t tett ki (China and the World 2019).

Kína gyors fejlődésének egyik záloga, hogy fizikálisan és szervezetiileg egyaránt *sikerült a globális termelési struktúrákba integrálnia*. Tehát a sinoglobalizáció részben annak az eredménye, hogy a már széles körben létező globalizációval hogyan tudott élni, azt a saját javára fordítani.

A világgazdaságba való mélyebb beintegrálódást a 21. században megkövetelte az exportstruktúra változása, az egyre összetettebb (több országból behozott részegységeket tartalmazó) gyártmányok szaporodása, és a nyitás a bonyolultabb (nemzetközi együttműködést kívánó) szolgáltatások felé. Kína egyre több olyan neves európai és amerikai ipari és nagykereskedelmi cégben szerez részvénytöbbséget, melyek globális piaci szereplők.

A gazdasági összefonódás nyugati világban gyakran alkalmazott egyik tényezője, az ipari termelés kiszervezése (outsourcing) azonban igazából még várat magára. (2019-ben kínai vállalatok még csak Vietnámban, Kambodzsában, Mianmarban és Bangladesben foglalkoztattak bémunkák elvégzésére a kínainál jóval kisebb költséggel munkaerőt.) Ellenben egyre több földet bérelnek vagy vásárolnak meg kínai vállalkozók Afrikában, Latin-Amerikában, sőt Ukrajnában gabonafélék, szója, cukorrépa és cukornád termeléséhez.

A globális kereskedelem élén

Kína a globális kereskedelem új hajtómotorjává és első számú szereplőjévé vált. A világkereskedelem egyre inkább hálózatosodik és súlypontjai változnak. Az 1980-as években még az USA, Európa és Japán alkotta hármas volt az uralkodó, de az 1990-es években kezdődő világgazdasági „tektonika” először Japán, majd Európa pozícióját is kikezdte. Ugyan a belső vásárlóerő folyamatos növekedésének következtében termékeinek nagyobb része belföldön kerül felhasználásra, Kína a *globális áruexportból* századunkban is rendkívül gyorsan növelte részarányát és már 2009-ben megelőzte az amerikaiakat (Statistical Yearbook of China 2018). A globális szintű exportból Kína 2018-ban 12,8%-os részesedésével erősen maga mögé utasította az Egyesült Államokat (8,7%) és az egyébként ugyancsak kivetelre orientált

Németországot (8,2%). Az importban viszont Amerika (a 13,4%-os arányával) még Kína (10,2%) előtt járt. A teljes (export-import) nemzetközi forgalma alapján pedig Kína 2013-tól a *világ legnagyobb kereskedő nemzete* (Kemp 2019). Az általa keltett árucserével kialakított globális kapcsolatok kiterjedtségére jellemző, hogy Kína a világ 123 országában, az Egyesült Államok pedig kb. feleannyi (64) országban az első számú (export-import) kereskedelmi partner (World Trade Statistical Review 2018).

Kivételes méretű külkereskedelme főként abból a kényszerhelyzetből adódik, hogy hazai ásványi és mezőgazdasági eredetű szénhidrogén-, valamint nyersanyag-termelése az energia- és alapanyag-„falánk” nehéz-, építő- és feldolgozóipara szükségletének csak egy részét (10–40%-át) képes fedezni (Kashmeri 2019). Az ezzel járó ellátásbeli kockázat érzékenyítő tényezőként befolyásolja Kínának a gazdasági globalizációhoz való (elfogadó) viszonyát, de egyben érthetővé teszi kockázatcsökkentést szolgáló geostratégiai természetű reagálásait is.

Kína gazdaságának sebezhetősége tehát elsősorban abban a kettősségben van, hogy az exportvezérelt gazdasága *kiszolgáltatott a behozatalát biztosító forrásországoknak*. Ugyanakkor gazdasági színvonalának, anyagi jólétének fenntartásában (különösen növelésében) az export akadálytalansága elengedhetetlen.

A közlekedési és energetikai infrastruktúrát priorizáló globalizáció

Nem lényegtelen a különbség a két nagy civilizáció között, hogy melyik mit tart a globalizáció kulcskérdésének, azaz a fő tényezőjének, mozgatórugójának. Harold (2019) lényeges különbséget vél látni a különböző koncepciók között. A hagyományos (nyugati) megközelítésben a globalizáció lényege a szabad tőkeáramlás (a határokon keresztül), mert ez képes elősegíteni a globalizáció további olyan fontos elemeit, mint a kereskedelem, innováció – egyáltalán a számos területen megnyilvánuló fejlődést. Kína viszont az általa egyre inkább befolyásolt (vagy akár kézben tartott) globalizáció legfontosabb előmozdítójának a közlekedési, távközlési, energiainfrastruktúra integrált inter- és transzkontinentális rendszerét tartja (China's focus on infrastructure... 2018). E szemlélet kialakulása nagyrészt arra vezethető vissza, hogy Kína a *közlekedési infrastruktúrahálózatok méretében*, teljesítőképességében néhány évtized alatt a *világ élvonalába került*. Gyorsforgalmi úthálózata már 40%-kal hosszabb, mint az Egyesült Államoké. A nagyvárosok közötti személyközlekedést szolgáló nagysebességű vasutakból (hosszúságukat tekintve) az e téren úttörő Japánban vagy Franciaországban működők többszöröse áll rendelkezésre (Statistical Yearbook of China 2019).

A világ legnagyobb volumenű tengeri kereskedelmet keltő országában példátlan méretű fejlődés ment végbe a kikötőállományban, és ezzel együtt a világ legnagyobb kikötői közötti pozícióban. 2018-ban a világ első öt kikötője közül csak Szingapúr maradt nem kínai – Peking pedig ma már a világ második legforgalmasabb repülőtere (Atlanta után). A dél-kínai (egymáshoz közeli

Guangzhou és Shenzhen alkotta) légi közlekedési komplexumnál nincs forgalmasabb a világon.

A hazai infrastruktúraépítésben és vasúti járműgyártásban nagy tapasztalatra szert tett vállalatok külföldön találnak megbízatásokra (főként Délkelet-Ázsiában, de Afrikában és Európában is). Versenyelőnyben vannak a magasabb költségekkel működő japán és európai társaságokkal szemben. Kína 2013-ban meghirdette a soha nem látott méretű *Övezet és Út* (B&R) elnevezésű *nemzetközi infrastruktúrafejlesztési* gigatervet, trillió dollár nagyságrendű finanszírozási háttérrel. Ugyan a projekt határideje 2049 (Frankopan 2018), már a 2010-es évek második felében a tengeri áruszállításban, szárazföldi infrastruktúráiban, a kikötőkben való jelenlétben feltűnő előnyomulás volt tapasztalható Ázsiában, Európában és Afrika egyes régióiban.

2018-ig Kína a fő tengeri útvonalak mentén 47 országgal kötött kétoldalú vagy csoportos („regionális”) tengerhajózási szerződést. Ezen belül 34 ország 42 kikötőjének üzemeltetésében vettek részt kínai társaságok, elvégezve a szükséges műszaki fejlesztéseket is (Suokas 2018).

A kínai állami cégek nagyvonalú beruházásai a forgalom növelése szempontjából ugyan rövidtávon nem mindig bizonyultak sikeresnek, azonban növekszik a kínai tengeri kereskedelem biztonságát, lehetőséget nyújtanak tengeri kapu, vagy éppen forgalom-összevonó/elosztó csomópont minőségben a Kína által keltett áruáramlás közvetítő szerepének betöltéséhez (Wang et al. 2019). A kínai kézben levő kikötők közül csupán a Dzsibutiban levő szolgál hadikötőként (a szomáliai kalózok elleni fellépésben részt vett haditengerészet bázisa). A pakisztáni Gwadar és a mianmari Kyaukpyu geopolitikai jelentőségét az adja meg, hogy kiindulópontjai a Kína belső területei felé tartó korridoroknak. Használatukkal elkerülhető a békeidőben sem teljesen veszélytelen Malaka-szoros, melyen keresztül a Kína olajellátásában meghatározó szerepet játszó olajtartályhajók többsége közlekedik (Kashmeri 2019). A Srí Lanka-i Colombo és az új Hambantota kikötőben történt masszív berendezkedéssel olyan hub jött létre, amely elsősorban a Kína–Afrika–Európa alkotta nagytérségen belüli kínai árulogisztikát szolgálja (Moramudali 2020). Politikailag pikáns helyzet állt elő azzal, hogy a nagy rivális, India számára Colombo hagyományosan nagy fontosságú áruátrakó szolgáltatásokat lát el (Green 2018) (1. ábra).

Európában a nagy kínai tengerhajózási és kikötő társaságok (China Merchants Group, COSCO Shipping, Qingdao Port International stb.) 20–49% közötti kisebbségi aránnyal bevásárolták magukat Antwerpen, Rotterdam, Vado Ligure/Genova, Valencia kikötőibe, és többségi vagy teljes tulajdonra (Pireusz 67%, Kumport/Izszambul 65%, Zeebrügge 100%) tettek szert további háromban. Közülük igazi sikertörténet a pireuszi, mely a Balkánnal és Közép-Európával folytatott kereskedelem kapujaként a 2004. évi 0,4 milliőről 2019-re 5,0 millió TEU-ra növelte a konténerforgalmát (China’s COSCO... 2020). Az Európai Unió teljes konténerkikötői kapacitásának már 10%-át kínai társaságok működtetik.

1. ábra: Kína gazdasági-katonai pozícióinak erősödése az Indiai-óceán tágabb térségében
China's strengthening economic and military positions in the wider Indian Ocean region

Jelmagyarázat: 1 - kínai haditámaszpont, 2 - a kínai hadihajókat rendszeresen kiszolgáló kikötők, 3 - Kína által hosszú időre bérelt és olyan kikötő, melynek üzemeltető társágában kínai állami cégek többségi tulajdonosok (%), 4 - indiai flottatámaszpont, 5 - (Vietnám, Fülöp-szigetek és Malajzia által) vitatott hovatartozású, Kína által megszállt szigetcsoportok, 6 - kínai többségű tulajdonban lévő gateway kikötők, korridorok kiindulópontjai, 7 - kikötőkből Kínába vezető közlekedési/energia korridorok, 8 - a Malaka-szoros tervezett hajózácsatorna alternatívája, 9 - nemzetközi korridorok kínai végpontjai, 10 - Kínát Laoszon, Thaiföldön és Malajzián keresztül Szingapúrral összekötő vasút elkészült szakasza, 11 - USA haditámaszpont, 12 - a kínai tengeri geopolitikai/katonai stratégia számára potenciális jelentőségű szigetek.

Forrás: számos forrás alapján a szerző szerkesztése

Az immár 2001 óta WTO-tag Kína európai tengeri infrastrukturális expanziója megosztotta az Európai Unió tagországait. (Pártolók a dél-európaiak, neheztelők, egy-két kivétellel, a nyugat-európaiak – van der Putten 2019.)

Kína az *energiatechnológia terén vezető műszaki hatalommá vált* (ultra-magasfeszültségű távvezetékek, vízi- és hőerőművek, szélturbinák építésében, fotovoltai-kus elemek, akkumulátoros autók gyártásában stb.) Olyan kompetenciákkal, felkészültséggel rendelkezik, ami lehetővé teszi, hogy nem csupán fejlődő, hanem fejlett országokban is vállalja energiaipari létesítmények komplex kivitelezését. (A fejlődő országokban jellemzően „build-own-operate-transfer” konstrukcióban – Li, Gallagher, Mauzeralla 2020.)

Kína kikötőinek és legnagyobb repülőtereinek az egész világra kiterjedő közvetlen járatkínálata, szállítási kapacitása és más faktorok alapján a világ legmagasabb konnektivitási indexértékét érte el (Hoffmann, Wilmsmeier, Lun 2017).

Azaz a legintenzívebb közlekedési kapcsolattal a globalizáció egy további kritériuma tekintetében is világszű. A Szovjetunióval ellentétben Kína a „forradalom exportálása helyett az Új Selyemúttal gazdasági befolyásra tett szert több kontinensen” (Kolodko 2020, 87.).

A működőtőke kétirányú mozgása

A globális gazdaságba történt integráció további fokmérője a kétirányú (a befelé és kifelé irányuló) működőtőke-mozgás. A hatalmas autark gazdaság kezdetben ideológiai korlátai miatt passzivitást tanúsított a globális pénzpiacokba bekapcsolódással, a nemzetközi tőke mozgásokkal szemben. Nyugati elemzők egyre inkább felismerik, hogy Kína „hosszú menetelésével” nem csupán az ipari termelésben és a globális kereskedelemben tett meg óriási utat és lett a globalizáció nyertese, hanem a tőkekoncentrációs képességei révén a *globális pénzvilágban*, a banki szférában is nagy magasságokra tört. Így például az Egyesült Államok által uralt Nemzetközi Valutaalappal és a Világbankkal szemben (azok harmadik világbeli szerepét ellensúlyozandó) kezdeményezte a saját exportját is elősegítő Ázsiai Infrastruktúra Bank (AIIB) megalapítását, melynek fő részvényese. (Ugyan ázsiai infrastruktúraprojektek finanszírozására szakosodott, az 57 tagja között van Németország, Franciaország, Egyesült Királyság, Olaszország is – von Hofen 2019.)

Kína mint KMT célterület – a nyugati nagyvállalati betelepedések kettős hatása

Külföldi működőtőke (KMT) érdemi mennyiségben 1990-től érkezett (gyorsuló ütemben) az elmaradott birodalomba. A kínai pénzügyi rendszer a századfordulón elég fejlett, nyitott és bizalomgerjesztő volt ahhoz, hogy hatékonyan fogadni tudja a „globális trezorok”-ból érkező tőkét. Kína 2005-ben már a globális KMT második célterülete, 2018/2019-ben pedig a világon Kína fogadta a legtöbb KMT-t (China and the World ... 2019). Ennek köszönhetően a KMT-nek nagy szerepe lett Kína növekedésében, és egyben a technológiai transzferben, amit Kína vezetése elengedhetetlennek tartott a meghirdetett felzárkóztatási folyamat eredményessége szempontjából.

Kínában egyaránt jelen vannak a globális piacot behálózó transz- és multinacionális konszernek és a korábban nemzeti piacokon működő cégek. Ugyan tevékenységük kevés kivételtől eltekintve fizikai munkaerőt és a közvetlen irányítást ellátó személyeket igényel, így is milliányi azok száma, akik ezeken a munkahelyeken különféle szakismeretekre tesznek szert. A telephelyek túlnyomó része a kikötővárosok környékén és néhány beljebb levő nagyvárosi ipari régióban működik. Ezekbe százmillió számra települtek át a periférikus területekről a mezőgazdaságban és kisiparban nagyon alacsony jövedelemből élők. Más tényezők mellett ez a folyamat is hozzájárult ahhoz, hogy 2020-ra már mintegy 300–500 millió főt számláló középosztály alakult ki, amely fizetőképes keresletet kelt a nyugati

populáris termékek iránt, az üdítőitaltól és készételektől, testápoló szereken és személyi infokommunikációs eszközökön keresztül az autóiig. Már ma érezhető, hogy az ország termelőhely-funkciója mellé felzárkózóban van ez az orbitális fogyasztási piacszerép. Kínában száznál több nyugati nagyvállalat működtet termelőüzemeket, vagy kereskedelmi és más szolgáltatóhálózatot (az áruházláncoktól a fast food étteremláncokon keresztül az üdítőital-gyártókig – élükön a Coca-Cola/Fanta konszernnel) (The most popular... 2012).

A Kínába betelepült, a világ legtöbb országában jelenlevő óriás multinacionális gyártó és kereskedő cégek, miközben Kínát is globális hálózatuk részévé teszik, és növelik a foglalkoztatottak szakismeretét, elősegítik a fogyasztói társadalom kialakulását, a nyugati életforma és értékek terjedését, végső soron az ország globalizálódását.

Az Egyesült Államok nem csupán külgazdasági rendeletekkel és az amerikai cégek kínaiak általi felvásárlásának korlátozásával, illetve megszüntetésével, hanem a magas hozzáadott értéket termelő 4.0 technológiák alkalmazásával történő újraparosítással akarja visszazerezni Kínától az első helyet az ipari termelésben. A 2018–2023-as évekre kidolgozott középtávú terv sikerétől függ, hogy megvalósul-e e törekvés (Nash-Hoff 2018).

Kína külföldi befektetései

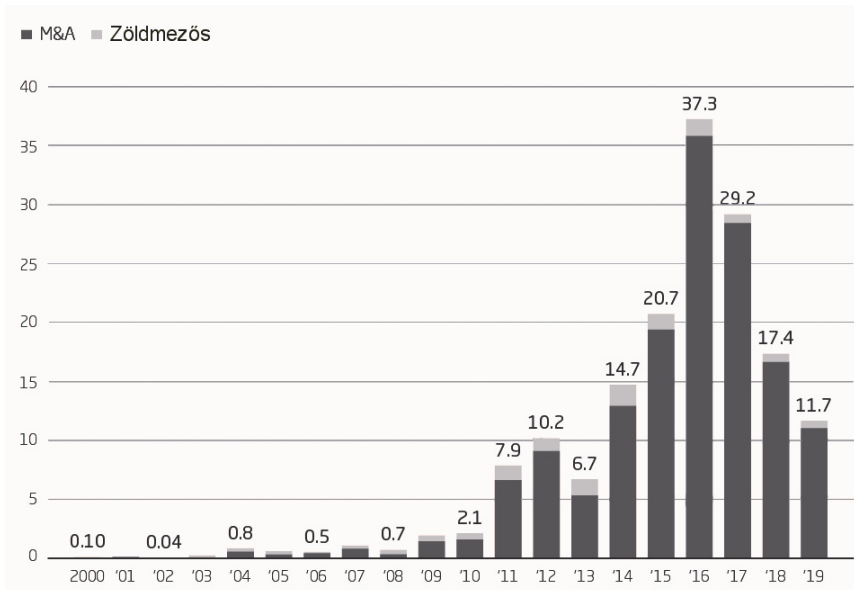
A politikai vezetés viszonylag későn és fokozatosan húzta fel a zsilipet a külföldre kiáramló kínai tőke előtt (2. ábra).

A WTO-tagság adta lehetőségeket kihasználva a „go out” politika jegyében először az olajkoncessziók, az energetikai szektor és a távközlés vált a befektetések célterületévé, de a 2010-es években már a digitális fizikai és szellemi termékeket előállító, illetve szolgáltató szektor iránt is nőtt a kínai befektetők figyelve (Jia 2017).

Gazdasági téren Kína legnagyobb „fegyvertényének” azt tartjuk, hogy 2015-től már nem csupán a *működőtőke bevonásában, hanem a kivitelében is vezetővé vált a globális világban*. Kína egyre inkább kiterjeszti erős jelenlétét az USA és Nyugat-Európa hagyományos (afrikai, ázsiai) befolyásolási övezeteire, vonzóbb ajánlatokat nyújtva a harmadik világnak (pontosabban az ottani elitnek), mint amire a Nyugat országai, illetve a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank és a WTO képesek, illetve hajlandók.

Kína kölcsönei és fejlesztési támogatásai ugyan formálisan már nem politikai rezsimfüggők (lásd az afrikai gyakorlatot, ahol az ellenfeleknek egyaránt építenek létesítményeket), viszont az adósságelengedés fejében tulajdonszerzéssel, a piacukhoz való korlátlan, vámmentes hozzáféréssel, az adózás nélküli magas arányú nyereség kivitelével gazdasági függőséget és lojalitást teremtenek a fejlődő országok egész sora számára. A legújabb jelenség, hogy a harmadik világbeliekhez képest már jóval nagyobb az összege a kifejezetten fejlett országokban

2. ábra: Az EU-ba irányuló kínai KMT alakulása (2000 – 2019, milliárd euró)
Chinese FDI directed to the European Union between 2000-2009, bn EUR

Forrás: Percy 2019

(USA, Egyesült Királyság, Svájc) történő pénzügyi beruházásoknak (Hanemann et al. 2019).

A fejlett országokbeli A11B portfólió befektetésekből általában nem a rövid távon várható közvetlen haszon, hanem a hosszú távon (az akárcsak áttételesen jelentkező) megszerezhető előnyök jelenthetik a meghatározó szempontot. Így például a befektetések kisebb kockázata (a szabálykövetőbb környezet nagyobb megbízhatósága) és az élvonalbeli technológiákhoz való könnyebb legális hozzáférés, a magasabb szintű szervezési és brandépítési módszerek megismerése is növeli a járulékos hasznot (China Power Project... 2019).

Az Európába 2008 óta érkező kínai tőke 30 európai országban átlagosan 45%-kal nagyobb volt az amerikaiénál. Az eredmény: Európában 2016-ban már 4 repülőtér, 6 tengeri kikötő és 13 professzionális futballklub volt kínai tulajdonban. A kínai tőke kiemelkedő arányú összegekkel preferálta a legnagyobb és legfejlettebb gazdaságokat – a járulékos hasznok (know how, szakképzés) reményében. Az Egyesült Királyságban kétszer akkora a kínai KMT-állomány, mint Németországban, míg Olaszország és Franciaország csupán a németországi 60–70%-ának megfelelő összeget mondhat magának (How much of Europe does... 2019) (3. ábra).

A KMT volumene 2016 és 2019 között az egyharmadára csökkent részben a világgazdasági folyamatok, részben más világrések előnyben részesítésének hatására (2. ábra).

3. ábra: Kína európai KMT tranzakciói volumenének országok szerint megoszlása, (2000–2019, milliárd euró)

China's European FDI transaction volume by country between 2000 and 2009, bn EUR

Forrás: Percy 2019

Egyes országok és az EU vezetésének rosszállását nem a befektetések összege, hanem felhasználásuk területe (technológiai, védelmi szempontból érzékeny ágazatok) váltotta ki (van der Putten 2019; Percy 2019).

Kína eminens szerepe a globalizáció digitális technológiákon alapuló új szakaszában – Veszedelmes versenytárs a digitális geopolitikában

Kínát a növekedés erős lassulása és kedvezőtlen demográfiai helyzete kényszeríti arra, hogy gazdaságát teljesen új műszaki alapokra helyezze. Természetesen a társadalom sem maradhat érintetlenül „...a hibrid kínai államkapitalizmus optimalizálásának kísérletétől” (Zenglein, Holzmann 2019). A Kína gazdasági szerkezetében és egyben a globális gazdaságban betöltött szerepének radikális változására utal Appelbaum et al. (2018) tanulmányának címe: „A világ műhelyétől a világ innovátoráig?” A kérdőjel ma már feleslegesnek tűnik.

Kína legfelsőbb vezetése 2014-ben meghirdette a *negyedik ipari forradalom, a digitális világ jegyében a Made in China (MIC 25) műszaki/iparfejlesztési stratégiát, melynek végrehajtása 2025-re technológiai téren is világszínvonalra teszi az országot, 2049-re pedig technológiai szuperhatalommá válik*. E program a műszaki világ tíz kulcsterületét öleli fel a biotechnológiától a feldolgozóiparig terjedően, oly módon, hogy a központjában a tágabb értelemben vett közlekedés és mobilizáció áll, és valamennyi szektorban a fő feladat a legmagasabb szintű digitalizáltság elérése, az élőlátás kiváltása „okos/intelligens” technológiákkal (Big Data Analytics, mesterséges intelligencia) a hatékonyság és a hibákat minimalizáló pontos műveletek érdekében (Zenglein, Holzmann 2019).

A világ legnagyobb technológiai konszernjei amerikaiak és kínaiak. Kína módszeresen fejleszti a sajátjait az amerikaiakkal szemben – a fő profiloknak megfelelően. Így alkot „falanxot” a két oldalon: Facebook → Tencent WeChat; Apple → Huawei és Xiaomi; Amazon → Alibaba és JD.COM; Netflix → QiYi; Google → Baidu stb.

Bár a kínai óriások az amerikaiakkal több kontinensen is versenyeznek, az Alibaba és a Tencent kivételével kapacitásban és főként tőkeerőben még messze elmaradnak a korábban saját találmányokon alapított kaliforniai és más, USA-ban bejegyzett társaságoktól. Kína beruházásainak gyorsításával igyekszik felzárkózni a technológiában is az Egyesült Államokhoz; a 2018. évi összege már csak 10%-kal maradt el a versenytársától.

Kína gigantikus internetszolgáltatói (Alibaba, Baidu és Tencent) ugyan *magántársaságok*, de állami ellenőrzés alatt működnek. A nemkívánatos külföldi tartalmak tiltása, a Google, Facebook, Amazon webplatformok elérhetetlensége „fejében” digitáltechnológiai szempontból kifejezetten magas szintű szolgáltatásokat nyújtanak. Az „Internet Plus” blokk elemei (mobilinternet, cloud computing, Big Data, Internet of Things) a hagyományos iparágakba integrálva gyorsítják az információáramlást, csökkentik a költségeket, javítják a hatékonyságot. Az új digitális stratégiának a tervek szerint a gazdaság valamennyi szektorát át kell alakítania, és a vidéki térségek népességét a korszerű információellátásban fel kell zárkóztatni a városi megközelítő szintre (Chinas Zukunft: Die drei ... 2018).

A kormányzat különféle kedvezményekkel igyekszik elérni, hogy a külföldi vállalatok az összetett termékeknek éppen a legfejlettebb részeit Kínában gyártásák. (A betelepülők ezzel rövid távon előnyöket élveznek, viszont hosszú távon magas kockázattal számolhatnak technológiájuk megismerése miatt.) Kína egyelőre kénytelen különleges amerikai félvezetőket és optikai egységeket importálni a leginkább piacképes csúcstermékeihez (Lee 2018). Ezen túlmenően számos példa bizonyítja, hogy a kínai technológiai értéklánc magas szinten integrálódott a globálisba (Innovative China... 2019). Az állami kutatóhelyek gigantikus hálózata ellenére az alternatív üzemanyagok/energiák, a mesterséges intelligencia, a digitális fizetési modellek és kommunikációs rendszerek fejlesztése és alkalmazása terén elért eredmények főként az innovatív magánvállalatoknak köszönhetőek.

A műszaki újdonságok terén korábban még nagy feladatok álltak Kína előtt a vezető szerep eléréséhez. Az egy évben bejegyzett szabadalmak tekintetében Kína 2015-ben a világon az ötödik helyen állt az Egyesült Államok, Németország, Japán és Franciaország mögött, 2018-ban viszont valamennyit megelőzte. Ugyancsak Kína vezet az elektromos autók gyártásában, az e-kereskedelemben és a Big Data alkalmazásában, s juttatott el szondát a Hold sötét oldalára. Végső soron Kína technológiaszektora kritikus tömeget ért el szaktudásban, tehetségben és részben anyagi háttér tekintetében egyaránt. Mindez a globális technológiai üzletág hatalmi struktúráját is átrendezi (Wang 2019).

Kérdés, hogy milyen *kapcsolat van a globalizáció új hulláma és Kína fejlődése között?* Jia (2017) szerint „Kína meglovagolja a globalizáció új hullámát”. Ez jól hangzik, ám a digitális infrastruktúra széleskörű alkalmazására alapozott új hullám nem kizárólag Kínán kívüli szereplők produktuma, melyet Kína (passzív módon) a saját hasznára fordított, hanem annak létrehozásában eleve jelentős szerepe volt, tehát ha úgy tetszik, egy olyan hullámot lovagolt meg, melyet a fejlett Nyugattal közösen indított el.

Kínát mindaddig egyszerű partnernek tekintették a fejlett országok, ameddig olcsó munkaerőre alapozva tekintélyes haszonra tehetek szert az ottani befektetéseikből. Amióta viszont technológiai téren Kína a nyomukban van és a kínai hig tech cégek, illetve termékek megjelentek piacaikon, azóta egyre veszedelmesebb versenytársat látnak benne (Rhodes 2020).

Így Németország, amelynek gazdasága szorosan összefonódott az ázsiai birodalommal. Kínai részről nagyvonalú kutatási ajánlatokkal „bombázzák” a német műszaki egyetemeket, természettudományi karokat, elősegítendő a közös kutatásokat. Az „agyelszívás” megakadályozása azonban már helyenként napirendre került, ezért az együttműködési szerződésekbe beépített szigorú feltételekkel, biztonsági intézkedésekkel igyekeznek kivédeni az együttműködés nemkívánatos következményeit. (Erre a Tajvannal, a Koreai Köztársasággal és Japánnal kötött korábbi megállapodások jó példát szolgáltatnak – Dorloff 2018.)

A *digitális geopolitika igazi ütközési frontja* azonban az Egyesült Államok és Kína között alakult ki. A digitális geopolitika a nemzetközi politika két ellentétes irányzatát köti össze:

- az egyik a nemzetállamok (USA, Kína) vagy nagy regionális szervezetek (Európai Unió) hatalmi politikáján nyugszik;
- a másik a nem állami szereplőkből és multinacionális cégekből, platformokból, csomópontokból, tartalmakból és az infrastruktúrák összekapcsolódásával létrejött decentralizált transznacionális hálózatokat tartalmaz.

E kettősség már régebben megmutatkozott, viszont a Huawei példája alapján a digitális geopolitika új vonása a hatalmi rend és dimenziók növekvő szerepe. A kínai távközlési technológiai konszern, a Huawei (terjeszkedésével, saját rendszerű gyártmányaival) az amerikai digitális szektor kemény versenytársává vált, a

kormányzat pedig egy ellenséges ország gazdasági terjeszkedésének trójai falovát látta benne, ezért drasztikus korlátozások egész csomagját hozta meg ellene (Bendiek, Godehardt, Schulze 2019). (Nehezen tisztázható, hogy ezek mennyire tekinthetők csupán az USA és Kína közötti kereskedelmi háború részének, vagy attól független nemzetbiztonsági politikai lépéssorozatnak.) Az amerikai intézkedések ellenére a Huawei mind műszakilag, mind anyagilag elég erős ahhoz, hogy önálló világcégként működjön.

Európát az a veszély fenyegeti, hogy függősége miatt a két technológiai szuperhatalom közötti viszály áldozatává válhat. Az európai kereskedelmi és termelési láncok számára komoly aggodalomra ad okot mind a kínai, mind az amerikai technológiákhoz való illeszkedés, azaz az idegen technológiáknak való kitettség, az azoktól való függés (a kiberbiztonság globális kérdéséről nem is beszélve). Európa (az Egyesült Államokkal ellentétben) már alkalmazza a Huawei technológiát 4G rendszerű mobilhálózatai kiépítésében, és minden jel szerint az 5G hálózatának létrehozásakor sem változtat a technológiai forráson (Bendiek, Godehardt, Schulze 2019).

Globalizáció – pandémia – Kína (Sűrűsödő kérdőjelek 2020-tól)

A globalizáció sokféle természetű és erősségű hatásaival nagyon megosztó jelenség nemzetközi és helyi szinten egyaránt. Mérleget vonni kedvező és káros hatásairól számszerűsítve legfeljebb mikroökonómiai szinten lehet. Hogy ország- és világméretben ki milyennek látja az egyenleget, az többnyire jövedelem/státusz, életcél, szocializáció, végső soron értékválasztás és ideológia kérdése.

Nyilvánvaló vált, hogy a fogyasztói társadalom térképén számos ország megjelenésének, továbbá sok százmillió ember szegénységből való kiemelkedésének demográfiai pandantja továbbra is súlyos probléma. (Egyfelől a fejlett országok többségében végbement népességfogyás, másfelől az afrikai népességrobbanás – különleges következményeikkel együtt.)

A legnagyobb árat azonban az egész emberiség a természet/környezetkárosodásban, illetve az attól elválaszthatatlan klímaváltozás hovatovább kivédhetetlen következményeivel fizeti meg, még akkor is, ha legtöbbször nem akarnak tudomást venni a következő generációk számára már No 1. súlyosságú veszélyről.

A világtörténelem legnagyobb, szinte az egész bolygónkra kiterjedő pandémiája 2020-ban, „békeidőben” példátlan méretű ember- és anyagi veszteséget okozott, visszavetve a termelést és a nemzetközi kereskedelmet. Viszont amit a környezettudatosságra hivatkozás nem tudott elérni a „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” felszólítással, azt a fertőzéstől és következményeitől való félelem egy időre teljesítette. Jelentősen visszaesett a nemzetközi áruszállítás, a távolsági turizmus pedig szinte megbénult (Erdősi 2020). A COVID-19 aktuális

következményeiről szóló információk számszerűsítetten rendelkezésre állnak. Ellenben a hosszútávú, a globalizációt is befolyásoló hatásairól szélsőséges vélemények születtek a változatlansággal/csekély mértékű változással számoló elképzelésektől a mélyre ható drasztikus változásokat prognosztizáló nézetekig terjedően (természetesen számos köztes változattal).

Az antiglobalistáknak „kapóra jött” a pandémia, joggal hivatkoznak arra, hogy a tömeges mobilitás segítette elő a gyors terjedést, de ezen túlmenően minimalizálni akarják a nemzetközi árucserét, felszámolandónak tekintik az egyes országoktól való erős függést, radikálisan le akarják rövidíteni az ellátási láncokat. A lehető legnagyobb méretű nemzeti önellátást támogathatja az állami protekcionizmus. (Miótán veszélyesnek tartják a más országoknak való kiszolgáltatottságot, például a nagyarányú gyógyszerimportot.)

Reálisabbnak hangzó prognózisok szerint a járvány után a globalizáció ugyan már nem lesz a régi, de szó sincs a végéről, hanem csupán erősen felgyorsul a már a 2008. évi válsággal kezdődő átalakulása (Fontaine 2020). A koronavírus nem vet véget a globalizációnak, a változás azonban elkerülhetetlen (Du et al. 2020). De hogy az mi lesz, az Haas (2020) számára sem világos. A „középutas” (józan) tábor nézetrendszerében a kockázatcsökkentés megelőzi a költségcsökkentés (korábbi) prioritását. A totális globalizációval (és a bipoláris világrenddel szemben) a regionális integrációké a jövő.

A „harmadikutasok” szerint viszont a járvány gyógyszeres felszámolása után rövid időn belül ismét energikusan „dübörög” majd a globalizáció. Az emberek többsége nem hajlandó lemondani életminőségéről, fogyasztásáról, turisztikai és más célú repülőútjairól, nem vállalja fel az ellátási láncok szétszakításával előálló inflációt és más hátrányokat.

A globalizációt nem lehet (belátható időn belül?) „leállítani”, mert ahhoz a világ különböző rendszerei közötti kölcsönös és létfontosságú egymásra utaltságot kellene megszüntetni. A fejlett világ, Kína meg végképp nem képes stratégiai fontosságú nyersanyagok, energiahordozók, élelmiszer-alapanyagok nélkül talpon maradni, melyek fejében ipari termékekkel fizet. Kétségtelen, hogy a *jövőben a globalizáció árnyoldalai „nem világosodnak ki”*. A drasztikus gazdasági-politikai függőségi viszonyok érdemileg aligha lazulnak, ahogyan a jövedelembeli mélyülő szakadékok országok/országcsoportok között, sőt országon belül továbbra is nehezen kezelhető jelenségek maradnak. A sokféle káros ökológiai hatással is számolva tudatosodik az érintettek körében, hogy a világ menedzselésének a globalizáció nem igazán a „királyi útja” (Die Grenzen der Globalisierung... 2020). Megbízható alternatíváját azonban még nem ismerjük.

Mindhárom nézethez megkerülhetetlenül kapcsolódik *Kína jövőjének* kérdése. A 2020 előtt megjelent, vonatkozó könyvek szerzőinek többsége Kína világhatalommá növekedését és hatalmassá váló globális befolyását kész tényként kezelte. Azzal együtt, hogy a demokráciadeficit, az extenzív iparosítás súlyos környezeti káraival, az abszurd méretű és falanszter típusú urbanizációval, nem-

zetiségi/vallási alapú megkülönböztetésekkel terhelt társadalomban nem kevés a feszültség (Sieren 2018; Löw, Witt-Löw 2018; Scheuer 2018; Kashmeri 2019; Casanova, Mioux 2019).

A pandémia nyomán viszont joggal vetődik fel a kérdés, hogy a világ műhelye szerepét Kína meddig képes betölteni, ha a világnak jóval kisebb mértékben lesz szüksége exportáruira, és a külföldi cégek nagy számban más országokba helyezik át üzemeiket. Az aggályokra választ ad az ország megváltozott gazdasági stratégiája.

Jó esélye lehet Kínának arra, hogy átmeneti megtorpanás után a belső fogyasztás a GDP-ből tovább növekedjen. A világ legnagyobb középosztálya, az infokommunikációs eszközök széles körű használata, az amerikaiaknál ötször több diplomás stb. hatalmas piacot képez. Ehhez társul a kifejezetten gazdagok milliós nagyságrendű, prémium minőségű, illetve luxusárukra, szolgáltatásokra igényt tartó társadalmi szegmense. Ezeknek (és egyéb tényezőknek) köszönhetően a hazai fogyasztás részaránya a GDP-ből a 2010. évi 26,0%-ról 2018-ra 44,9%-ra nőtt, miközben az export a korábbi 26,0%-kal szemben 18,2%-ra esett vissza (Nayyor, Ingilizian 2018). Értékvolumenét tekintve az export ugyan lassabban, de tovább növekedhet a magasabb hozzáadott értékű áruk és főként szolgáltatások kínálata nyomán.

Kínából a rengeteg külföldi nagyüzem maradéktalan visszatelepítése Európába, az USA-hoz közeli Mexikóba, továbbá Dél-Ázsiába, Kelet-Európába rövid távon logisztikai/műszaki és munkaerő-ellátási szempontból képtelenség, hosszabb távon pedig a mérséklődő költségkülönbségek mellett is várhatóan lassú és igen csak részleges folyamat lehet. Ezzel egy időben viszont Kína az alacsony hozzáadott értékű, egyszerű termékek többségének gyártását kiszervezheti a nagy nyereséget ígérő, kifejezetten alacsony bérű délkelet-ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokba, és technológiai készségeit értékesítve a nagy értékű, kis anyag-tartalmú versenyképes termékekre összpontosítja termelőerőit.

Gazdasági erejének és befolyásának megőrzéséhez/növeléséhez forrásul szolgálhatnak a jelentős további működőtőke-kihelyezések és pénzügyi piaci bevásárlások a világ különböző részein. Számolni kell a nagyhatalom által „patronált”, félszáznál több fejlődő országból beáramló hatalmas nyereséggel is.

Globalizáció a „saját képére” (A sinoglobalizáció sajátosságai, főbb kérdései)

Kína sokáig ellenállt a globalizációnak, azonban ma hatékony eszközt talál benne, különösen, ha az a saját elképzeléseinek, értékrendjének megfelelően alakul. Ezt erősítették meg a 2018. évi davosi világgazdasági fórumon (és azóta más nemzetközi tanácskozásokon, például a 2019. áprilisi pekingi Selyemút-fórumon) elhangzott államfői és más hivatalos nyilatkozatokban, melyekben Kína továbbra is elkötelezte magát a globalizáció mellett (Hui 2019). Mivel azonban az eddigi vi-

lágrend a fejlett országok érdekeit szolgálta, aránytalannak látja a belőle származó előnyöket, és ezért a globalizációt a „saját képére” szeretné alakítani.

Kína minden szinten a globalizáció olyan modifikációjára (sőt alternatívájára) törekszik, amely megfelel *nemzeti érdekeinek* és ideológiájának, valamint ami elfogadható az általa felkarolt harmadik világnak is (Rupej 2019). A *multipolaritás* és a *nyitottság* jegyében minden országnak esélye kell legyen, hogy bekapcsolódjon a globalizáció új hullámába, illetve a Kína által meghirdetett nagyszabású nemzetközi fejlesztési programokba (Frankopan 2018).

Kína széleskörű külpolitikai, gazdasági (pénzügyi, infrastrukturális, kereskedelmi stb.) és tudományos win-win alapú együttműködéssel kíván a globalizáció, és a képességeinek megfelelő mértékben, a világkormányzás meghatározó szereplőjévé válni – anélkül, hogy azt kisajátítaná (Yafei 2017, 2018). E szándék megvalósíthatósága elsősorban hatalmi kérdés, annak függvénye, hogy a Nyugat milyen léptékű (illetve a világ mekkora részét erősen befolyásoló) hatalomként kezeli az ázsiai országot (Henderson, Appelbaum, Suet 2013).

Kína retorikájának felkiáltójeles *paradoxona*, hogy miközben *világhatalmi* szerepet tölt be, a rendkívül látványos fejlődés ellenére *továbbra is fejlődő országnak* igyekszik láttatni magát, hogy ebben a státuszban vonzóbb legyen a külföldi tőke számára (Ferchen 2020). Mi lehet Kína valódi hatalmi szintje?

Kína hatalmi szintjének „beárazásában” sok a bizonytalanság. A 20. sz. végén még nagyregionális hatalomnak tekintették, melynek befolyása közvetlenül Délkelet-Ázsiában, közvetetten pedig (India és Japán kivételével) egész Ázsiában érvényesül. Alig negyedszázad elég volt arra, hogy (gazdasági és politikai tekintetben) nagyhatalomnak, majd világhatalomnak, mi több, globális világhatalomnak nevezzék (Vörös 2014). Érdekes vélemény, hogy „Kína szuperhatalom, azonban még nem globális vezető” (Huang 2017, 3). (Nem derül ki, hogy mire vonatkozik a vezető szerep.) A legtöbb szerző óvakodik a szuperhatalom fogalmának alkalmazásától, pedig a 2010/2020-as évek fordulójára Kína elérte azt a pozíciót, hogy a világ második szuperhatalmának tekinthető. (Gazdasági, politikai téren mindenképpen, ha katonai csapásmérő erő tekintetében el is marad az Egyesült Államoktól.) Politikai hatalma nem elsősorban az ENSZ biztonsági tanácsi tagságával jár vétőjogából, számos világszervezetben és nagy regionális szervezetekben (ASEAN + 1) betöltött, hanem a harmadik világ patrónusaként játszott szerepből adódik (Hui 2019).

Az újfajta globalizáció és globális kormányzat modelljének alapelvét, fő jellemzőit Kína az egyenlő bánásmódban, a kölcsönös bizalomban és előnyökben, a folyamatos párbeszédben, a nemzetközi együttműködés szélesebb alapokra helyezésében, a befogadóképességben, toleranciában, a *békés fejlődésben* látja. (Azaz a globalizáció csupa olyan területén lenne szükség a koegzisztenciára, melyre mindmáig inkább a konfrontáció, illetve a kiegyensúlyozatlanság a jellemző.) „Kína bár a globalizációt képes lesz a saját elképzelésének megfelelően alakítani, de a vezető szerepével nem él vissza, békében akarja élvezni eredményeit. Kato-

nai eszközök nélkül, szabályalkotó hatalmi szerepben, másokkal kooperálva az emberiség sorsközössége, közös jövője érdekében törekszik a kooperatív világrend kialakítására, amelyre a hatalmi kiegyensúlyozottság jellemző” (Papp 2018, 8.).

A behozataltól és kivitelről való korábbi erős kettős függés már eleve a konfliktusok békés megoldására készítette az ázsiai birodalmat. Mindamellettt Kína gyors gazdasági felemelkedése kielezi a nyugati világhatalommal szembeni ideológiai alapú – ám egyben gazdasági/politikai – érdekkülönbségeket. Az Egyesült Államok és Kína egymástól még nagyon különböző fejlődési modellekkel (társadalmi mintákkal, kulturális különbségekkel, eltérő értékekkel) feszül egymásnak. A Nyugat neoliberais koncepciójával szemben Kína a központosító állam sajátos, a piacnak és a magánvállalkozásoknak is teret engedő fejlesztési modelljét képviseli, melynek felépítéséhez több évtizedes saját kudarcai (és több szocialista ország gazdasági csődje) során gyűjtött tapasztalatokra alapozva jutott el. A külgazdaságban érvényesített (állami forrásokon alapuló) unfair protekcionizmus sérti a nyugati versenyelveket, és folyamatos konfliktusok keltője (Wang, Miao 2019).

Vitákra ad okot Kína viszonya a világintézményekhez, és szerepe a globális problémák kezelésében. Vörös (2013) még úgy látta, hogy Kína a multipoláris világrend eléréséhez megtartja az unipoláris (amerikai) világrend intézményi struktúráit. Ma viszont Kína már feljogosítva érzi magát a globális normák megváltoztatására, a második világháború után (az angloamerikai globalizmus idején) létrehozott nemzetközi gazdasági és biztonsági intézmények, világszervezetek felülvizsgálatára (Ferchen 2020).

Amikor Kína még a gazdasági nagyhatalommá válás felé vezető útja elején tartott, és a globalizációban szerényebb szerepet játszott, nyilvánvalóvá vált, hogy a globalizáció új szakaszában hangsúlyosabban merül fel az új globális hatalom felelősségének, az „új világ” etikájának kérdése (Küing 2009). Nemzeti érdekei viszont azt diktálják, hogy inkább csak az országot közelebbről érintő világproblémákkal foglalkozzon nagyobb ambícióval (klímaváltozás, népességszaporodás, Észak-Korea nukleáris programjai), viszont több, ma már nagyon égető kérdésben csak visszafogottan nyilvánuljon meg (közel-keleti menekültek ügye, afrikai Ebola-járvány stb.).

Külgazdasági dokumentumai azt a benyomást keltik, hogy Kína a fejlődő országok számára nagyvonalú segélyezési programokat működtet. Egyes vezető közgazdászok szerint viszont nagyon is önös érdekek vezérlik Kínát a harmadik világbeli fejlesztésekben (Lin, Wang 2017), azaz befolyásának kiterjesztésében minél több szektorra és régióra. A gyarmattartók, majd a Szovjetunió, illetve Amerika után most Kína a nyersanyagok exportjának címzettje. Ezért a fejlődő országokban továbbra is igencsak reménytelen a gazdaságszerkezet korszerűsítése.

Generális kérdés, hogy a világ mennyire fogadja el az „à la China” globalizációt? *A Kína-féle globalizáció modus vivendije számtalan gyakorlati kérdést vet fel. Ezek közé tartozik, hogy Kína sajátos üzleti kultúrája tartósan elválik-e, s milyen mértékben*

a nyitott világgazdaságban hosszú idő alatt általánossá vált gyakorlattól. Elképzelhető egy olyan forgatókönyv is, hogy miközben éppen a globális gazdasági kapcsolatokat elmélyítése érdekében Kína gazdaságpolitikája tovább liberalizálódik, és ennek megfelelően közeledik a nyugati szabályozási formákhoz, ragaszkodik a saját üzleti kultúrájának néhány eleméhez is. (Melyek között a türelmet igénylő körülményesség mellett a partnerek számára kedvezőek is léteznek, mint például az üzletkötési folyamat során tanúsított rugalmasság).

A Nyugat számára erős kihívás, hogy Kína műszaki világa saját szabványok szerint működik, melyeket a külföldi partnereivel is el akar fogadtatni. Kína olyan sajátos technológiákat fejlesztett ki, és olyan méretekben, melyek miatt indokoltnak tartja, hogy a saját szabványait átvegyék azokban az országokban, melyekben különösen sok a kínai eredetű műszaki létesítmény, berendezés. A Kínában honos szabványok „globalizálásának” indoklásához alapul szolgáló új műszaki megoldások, innovációk közül a következők a legfontosabbak:

- Az ultramagas feszültségű gazdaságos UHV villamosenergia-átviteli rendszer vonzó számos külföldi ország (például Brazília) számára. Ezért Kína azt szeretné, ha az általa más országokban kiépített rendszerek UHV szabványa általános követelménnyé válna (Corrado, Arvea 2019).
- A másik – még szélesebb körben – alkalmazásra kerülő technológiai konglomerátum a mesterséges intelligencia alkalmazásával kapcsolatos digitális rendszerek műszaki szabványosítása lehetne – beleértve az e-kereskedelmmel kapcsolatosakat is (Alibaba).
- A GPS rendszerrel versengő kínai helymeghatározási változat (Beidou) és az 5G mobiltávközlési rendszer is primátust követel magának a világban, és az ezzel kapcsolatos szabványexpánzióra is lehet számítani.

Irodalom

- Appelbaum, R. P., Cao, C., Han, X., Parker, R., Simon, D. (2018): Introduction: From the world's factory to the world's innovator? In: Appelbaum, R. P., Cao, C., Han, X., Parker, R., Simon, D. (eds.): *Innovation in China: Challenging the Global Science and Technology*. Polity Press, Cambridge-Medford, 1–9.
- Bendiek, A., Godehardt, N., Schulze, D. (2019): The Age of Digital Geopolitics & Proxy War Between US and China. *IPS Inter Press Service News Agency*. <http://www.ipsnews.net/2019/07/age-digital-geopolitics-proxy-war-us-china/>
- Branstetter, L., Lardy, N. (2006): *China's Embrace of Globalization*. NBER Working Paper No. 12373. <http://doi.org/bdt29g>
- Casanova, L., Miroux, A. (2019): *The Era of Chinese Multinationals: Competing for Global Dominance*. Academic Press. <http://doi.org/d6cr>
- China and the World: Inside the Dynamics of a Changing Relationship*. Full report 2019. McKinsey Global Institute (MGI)
- China Power Project 2019: CSIS-Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/programs/china-power-project>
- China's COSCO Plan: Make Piraeus Europe's Biggest Port. *The National Herald*, 18.11. 2019.

- China's Focus on Infrastructure. The Chinese Government Has Invested Nearly \$274 Billion in Large Construction Projects Around the World in The Past 15 Years. *Global Economy and Sustainability*, 12.12.2018. <https://www.webuildvalue.com/en/global-economy-sustainability/china-s-focus-on-infrastructure.html>
- Chinas Zukunft: Die drei Strategien des Wachstums. *Sparkasse*, 22.11.2018. <https://newsroom.sparkasse.at/2018/11/22/chinas-zukunft-die-drei-strategien-des-wachstums/73039>
- Corrado, C., Arvea, M. (2019): China plans UHV transmission lines that span continents. *Energypost.eu*, 22.5.2019. <https://energypost.eu/china-plans-uhv-transmission-lines-that-span-continents/>
- Die Grenzen der Globalisierung. *Eurojournalist*, 10.2.2020. <http://eurojournalist.eu/die-grenzen-der-globalisierung/>
- Dorloff, A. (2018): Projekt Weltmacht. Wie China den globalen Aufstieg plant. *BR2*, 3.3.2018. https://www.deutschlandfunkkultur.de/projekt-weltmacht-wie-china-den-globalen-aufstieg-plant.979.de.html?dram:article_id=407037
- Du, J., Agelos, D., Douch, M., Shepotylo, O. (2020): Coronavirus won't kill globalisation – but a shakeup is inevitable. *The Conversation*, 23. 5.2020. <https://theconversation.com/coronavirus-wont-kill-globalisation-but-a-shakeup-is-inevitable-137847>
- Dubois de Prisque, E. (2019): *Sino-globalization: opportunities and pitfalls of universalism with Chinese characteristics*. Taipei Research Center for Humanities and Social Sciences. <https://www.cefc.com.hk/event/cefc-taipei-sino-globalization-opportunities-and-pitfalls-of-universalism-with-chinese-characteristics/>
- Erdősi F. (2020): *A pandémia következményei a globális szállításra 2020 első felében. Kézirat. Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, Pécs*
- Fercher, M. (2020): *How China Is Reshaping International Development?* Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2020/01/08/how-china-is-reshaping-international-development-pub-80703>
- Ferguson, N. (2009): What 'Chimerica' Has Wrought? *The American Interest*, 1.1.2009. <https://www.the-american-interest.com/2009/01/01/what-chimerica-hath-wrought/>
- Fontaine, R. (2020): Globalization Will Look Very Different After the Coronavirus Pandemic. *Foreign Policy*, 17.4.2020. <https://foreignpolicy.com/2020/04/17/globalization-trade-war-after-coronavirus-pandemic/>
- Frankopan, P. (2018): *The New Silk Roads: The Present and Future of the World*. Bloomsbury Publishing, London–Oxford
- Green, M. (2018): *China's Maritime Silk Road: Strategic and Economic Implications for the Indo-Pacific Region*. CSIS Center for Strategic and International Studies, 2.4.2018. <https://www.csis.org/analysis/chinas-maritime-silk-road>
- Guthrie, D. (2008): *China and Globalization. The Social, Economic and Political Transformation of Chinese Society*. Routledge, New York <http://doi.org/d6cs>
- Haas, R. N. (2020): Have we reached peak globalization – and where do we go from here? *World Economic Forum*, 15.5.2020. <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/deglobalization-globalization-coronavirus-covid19-international-pandemic/>
- Hanemann, T., Rosen, D., Gao, C., Lysenko, A. (2019): *Two-Way Street: 2019 Update US-China Direct Investment Trends*. Rhodium Group <https://rhg.com/research/two-way-street-2019-update-us-china-direct-investment-trends/>
- Harold, J. (2019): China has different vision of globalisation. *Irish Examiner*, 3.4.2019. <https://www.irishexaminer.com/breakingnews/views/analysis/china-has-a-different-vision-of-globalisation-915049.html>
- Henderson, J., Appelbaum, R., Suet, Y. (2013): Globalization with Chinese characteristics: Externalization, dynamics and transformations. *Development and Change*, 6., 1221–1253. <http://doi.org/f5ghcq>
- Hoffmann, J., Wilmsmeier, G., Y. H. Lun, V. (2017): Connecting the world through global shipping networks. *Journal of Shipping and Trade* <http://doi.org/gffk9t>
- How much of Europe does China own? *BBC News*, 20.4.2019. <https://www.bbc.com/news/world-47886902>

- Huang, Y. (2017): China: A superpower, but not yet a global leader. *Small Wars Journal*, 22.4.2017. <https://smallwarsjournal.com/news/hl/china-a-superpower-but-not-yet-a-global-leader>
- Hui, Z. (2019): Chinas neuer Beitrag für die Welt: Neuartige Globalisierung und Global Governance. *China Heute*, 27.6.2019. http://german.chinatoday.com.cn/2018/jdschwerpunkt/201906/t20190627_800171791.html
- Innovative China: New Drivers of Growth*. World Bank Group, DRC, Washington DC. <http://doi.org/d6ct>
- Jia, W. (2009): Chiglobalization? A Cultural Argument. In: Guo, S., Guo, B. (eds.): *Greater China in an Era of Globalization*. Lexington Books, New York, 17–26.
- Jia, W. (2017): *Now, Globalization With Chinese Characteristics*. <https://yaleglobal.yale.edu/content/now-globalization-chinese-characteristics>
- Kashmeri, S. A. (2019): *China's Grand Strategy: Weaving a New Silk Road to Global Primacy*. Praeger
- Kemp, J. (2019): China has replaced U.S. as locomotive of global economy. *Reuters*, 5.11.2019. <https://www.reuters.com/article/us-economy-global-kemp-column/china-has-replaced-u-s-as-locomotive-of-global-economy-kemp-idUSKBN1XF211>
- Kherbash, O., Mocan, M. (2015): A review of logistics and transport sector as a factor of globalization. *Procedia Economics and Finance*, 27., 42–47. <http://doi.org/d6cv>
- Kolodko, G.W. (2020): *China and the Future of Globalization: The Political Economy of China's Rise*. Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA. <http://doi.org/d6cw>
- Küing, H. (2009): *Global Responsibility: In Search of a New World Ethic*. Wipf and Stock
- Lee, K-F. (2018): *AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order*. Houghton Mifflin Harcourt, Boston
- Li, Z., Gallagher, P. K., Mauzeralla, D. (2020): China's global power: Estimating Chinese foreign direct investment in the electric power sector. *Energy Policy*, 136. <http://doi.org/ggmb67>
- Lin, J. Y., Wang, Y. (2017): *Going Beyond Aid: Development Cooperation for Structural Transformation*. Cambridge University Press <http://doi.org/d6cx>
- Löw, R., Witt-Löw K. (2018): *Weltmacht China*. Residenz Verlag
- Mariotti, I. (2014): *Transport and Logistics in a Globalizing World: A Focus on Italy*. Springer, Politecnico di Milano <http://doi.org/d6cz>
- Moramudali, U. (2020): The Hambantota Port deal: Myths and realities. *The Diplomat*, 1.1.2020. <https://thediplomat.com/2020/01/the-hambantota-port-deal-myths-and-realities/>
- Nash-Hoff, M. (2018): Should We Allow the Chinese to Buy Any US Company They Want? *Industry Week*, 9.1.2018. <https://www.industryweek.com/the-economy/article/22024894/should-we-allow-the-chinese-to-buy-any-us-company-they-want>
- Nayyar, S., Ingilizian, Z. (2018): *Future of Consumption in Fast-Growth Consumer Markets: China*. World Economic Forum http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Consumption_in_Fast_Growth_Consumer_Markets_China.pdf
- Papp V. A. (2018): A globalizáció 2.0 kínai külpolitikája: Interjú Öexc. Kusai Sándorral. Antall József Tudásközpont, 2018.05.03. <https://archive.ajtk.hu/kutatoiblog/238/a-globalizacio-20-kinai-kuilpolitikaja-interju-oexc-kusai-sandorral/>
- Percy, J. (2019): Chinese FDI to the EU's Top 4 Economies China. *Briefing News*, 8.5.2019. <https://www.china-briefing.com/news/chinese-fdi-eu-top-4-economies/>
- Rhodes, E. (2020): Digital transformation in China: opportunities. *Asia Times*, 24.1.2020. <https://asia-times.com/2020/01/digital-transformation-in-china-opportunities-for-businesses/>
- Rupej, M. (2019): *Made in China - The New Globalisation*. Central Banking. The IFF China Report. <https://www.centralbanking.com/central-banks/economics/4129816/made-in-china-the-new-globalisation>
- Scheuer, S. (2018): *Der Masterplan: Chinas Weg zur Hightech-Weltherrschaft*. Verlag Herder
- Sieren, F. (2018): *Zukunft? China! Wie die neue Supermacht unser Leben, unsere Politik, unsere Wirtschaft verändert*. Penguin Verlag
- Statistical Yearbook of China 2019*. <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2019/index.htm>
- Suokas, J. (2018): China invests in 42 overseas ports under Belt and Road project. *gbtimes*, 27.6.2018. <https://gbtimes.com/china-invests-in-42-overseas-ports-under-belt-and-road-project>

- Szunomár Á. (2012): *A Kínai Népköztársaság nagyhatalmi ambíciói, szerepvállalása és partnerei a XXI. században*. Tézisgyűjtemény PhD-értekezéshez. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, Budapest
- McIntyre, D.A. (2012): The most popular American companies in China. *24/7 Wall St.*, 3.1.2012. <https://247wallst.com/special-report/2012/01/03/the-most-popular-american-companies-in-china/>
- Thornton, W. H. (2007): Sino-globalization: Politics of the CCP/TNC Symbiosis. *New Political Science*, 2., 211–235. <http://doi.org/d33pdz>
- Thornton, W. H., Thornton, S. H. (2018): Sino-globalisation: The China model after Dengism. *China Report*, 2., 213–230. <http://doi.org/d6c2>
- van der Putten, F. P. (2019): *European Seaports and Chinese Strategic Influence: The Relevance of the Maritime Silk Road for the Netherlands*. *Clingendael Report*. The Clingendael Institute, The Hague https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-12/Report_European_ports_and_Chinese_influence_December_2019.pdf
- Vers une sinoglobalisation. Conférence de Madeleine Barbier, rédactrice en chef du magazine *Chine Plus*. <http://www.azenda.re/sorties/vers-une-sinoglobalisation.html>
- von Hofen, M. (2019): Chinas langer Marsch an die Weltspitze. *Investmentplattform*, 6.3.2013. <https://www.investmentplattformchina.de/chinas-langer-marsch-an-die-weltspitze/>
- Vörös Z. (2013): Kína, a regionális nagyhatalom: Multipoláris világrend az unipoláris világrend intézményi struktúráinak megtartásával? In: Grünhut Z., Vörös Z. (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Publikon Kiadó, Pécs, 205–229.
- Vörös Z. (2014): *Kínai sakkjátssza*. Publikon Kiadó, Pécs
- Wang, H., Miao, L. (2019): *Handbook on China and Globalisation*. Edward Elgar, Cheltenham <http://doi.org/d6c3>
- Wang, L., Zheng, Y., Ducruet, C., Zhang, F. (2019): Investment strategy of Chinese terminal operators along the “21st-Century Maritime Silk Road”. *Sustainability*, 7., 1–21. <http://doi.org/d6c4>
- Wang, N. (2019): China, Reich des Lichts: Das Land hilft dabei, die Welt in eine bessere Zukunft zu führen. *Der Tagesspiegel*, 05.09.2019.
- World Trade Statistical Review 2018 – World Trade Organization*. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts2019_e.pdf
- Yafei, H. (2017): China’s new role in global governance: Shaping the emerging world order. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 3., 341–355. <http://doi.org/d6c5>
- Yafei, H. (2018): China’s new role in global governance. *China and US Focus*, 14.9.2018. <https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/chinas-new-role-in-global-governance>
- Zenglein, M. J., Holzmann, A. (2019): *Evolving Made in China 2025: China’s Industrial Policy in the Quest for Global Tech Leadership*. Mercator Institute for China Studies, Berlin https://www.merics.org/sites/default/files/2019-07/MPOC_8_MadeinChina_2025_final.pdf